

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Д. О. Печенюк, здобувач, КНУ ім. Т. Шевченка

БАЗОВІ УМОВИ ПОЛІТИКИ ЗА Б. БАРБЕРОМ

Ліберальна демократія, на думку Б. Барбера, виявляється неспроможною адекватно відреагувати на виклики сьогодення, її головний недолік полягає у концентрації на приватних інтересах, в той час як загальні інтереси, спільне благо, цілі спільноти і суспільство в цілому лишаються поза її увагою. Зосередивши власну увагу на трьох відношеннях до конфлікту у соціумі – вирішенні, запереченні і повазі – ліберальна демократія неспроможна переоцінити конфлікт, виробити нове розуміння даного феномену. В той час як сильна демократія тягнє до трансформації конфлікту засобами політики, що спирається на особливу винахідливість і майстерність. Вона прагне створити суспільну мову, що допоможе переформулювати приватні інтереси з урахуванням узгодженості суспільства; вона націлена зрозуміти людину не як абстрактного індивіда, а громадянина з метою утвердження спільності та паритетності головними засадами людського суспільства, відмовившись від окремішності. За сильної демократії вперше виникає можливість переходу приватного у загальне, залежності – у взаємозв'язок, конфлікту у взаємодію в силу того, що політика мислиться виключно в контексті участі. Політика твориться не для громадян, а самими громадянами. Лише сильна демократія, на думку американського вченого, серед усіх існуючих на сьогоднішній день форм демократичного політичного режиму може бути відповідною і адекватною до базових умов політики. Політика як поняття і діяльність повинна постійно переоцінюватися, адже саме суспільство знаходиться у перманентному стані видозміни. Вчений визначає політику як необхідність суспільної дії, а відтак раціонального суспільного вибору за умов конфлікту та за відсутності приватних або незалежних підвалин для судження (оцінки). І задля полегшення розуміння даної сентенції він тлумачить її наступним чином: "потреба у політиці виникає тоді, коли якась дія загального значення стає необхідною, і люди мають зробити загальний вибір, який у свою чергу повинен бути вмотивованим, за умов конфлікту і за відсутності незалежних основ для оцінки. Ключовими поняттями, що потребують розробки, є дія, публічність, необхідність, вибір, обґрунтованість, конфлікт та відповідальність незалежних основ для оцінки" [Barber B. Strong Democracy: Participatory Politics For a New Age. – Berkeley : University of California Press, 1984, p. 122]. Сім вище названих понять визначаються Б. Барбером як основні умови політики. Це ті обставини, за яких має бути прийняте політичне рішення щодо проблеми, яка зачіпає всіх, це рішення має бути логічним, конструктивним і відповідальним попри відсутність чітких норм і стандартів. Вважаємо за необхідне, більш детально зосередитись на аналізі даних умов.

Отже, сфера політики за Б. Барбером – це першочергово сфера людської дії, це діяльність або бездіяльність в межах предметного світу, що обмежує людську поведінку, змінює навколишнє середовище, впливає на світ матеріально. Там, де немає дії, немає і політики. Політика не може бути прирівняна до того, чим ми володіємо, використовуємо, спостерігаємо або мислимо, як влада, наприклад. У державі "громадян-спостерігачів", що нагадують глядачів у театрі, люди можуть просто заснути, як це часто трапляється на виставах, і ли-

шитись осторонь вагомих подій. Саме тому політична дія – це діяльність або бездіяльність. В межах же ліберально-демократичної традиції дія сприймається, зазвичай, як явище, набір інструментів, комплекс інститутів, що належить до сфери інших – політиків, бюрократів, партійних працівників – а відтак, свідомо знецінюється рівень активності, енергії, роботи та участі окремого громадянина.

Політика пов'язана зі сферою дії, але не усі дії можуть бути політичними по суті. Щоб бути більш точним у дефініціях Б. Барбер відносить політику до публічної дії, що здійснюється спільнотою і має суспільні наслідки. Безперечно лінія між приватним і публічним надто тонка. І саме тому одна із провідних функцій політичної активності полягає у здійсненні постійного обговорення і визначення значущості тої чи іншої дії. Суспільство змінюється, а разом із ним зазнає змін і поняття суспільного. "Що є політичним? завжди лишатиметься фундаментальним питанням політики" [Там само, р. 124], – стверджує дослідник. Якщо те, що впливає на спільноту, є політичним, то тим більше очевидним постає факт, що публічна дія спільноти в цілому є політичною. Якщо ж усі дії, що мають наслідки для суспільства, є політичними, тоді публічні дії є необхідними. Коли діє окрема людина публічність її дії може бути виміряна виключно її наслідками для спільноти, коли ж діє спільнота, народ, нація – дія завжди буде публічною попри її наслідки.

Б. Барбер переконаний, що політика визначає сферу необхідної дії, і складається із ланцюга причинно-наслідкових зв'язків. При чому, як підтверджує світовий історичний досвід, і вибір приймати певне політичне рішення, так і вибір його не приймати матимуть суспільні наслідки. Перший підхід демонструватиме усвідомлену дію з конкретними цілями, другий – матиме інерційний імпульс, однак обидва спричинять соціальні зміни.

Вчений стверджує, що дія на політичній арені прирівнюється до вибору. Дія, яка є імпульсивною, необміркованою не може вважатися політичною. Натомість політична дія завжди базується на обговоренні і зважуванні. Кожен може бути актором, але лише громадянин може бути політичним актором. Якщо ми ведемо мову про усвідомлену політичну дію, тоді суб'єктами такої дії можуть виступати лише громадяни. Окрім цього, політична дія або вибір буде відповідати своїй сутності лише за умов свободи вибору.

Політична дія виражена вільним вибором має бути обґрунтованою. Обґрунтованість вживається Б. Барбером шорше і розумінні практичного поняття, а не метафізичного. Вона не завжди тотожна раціональності, але вона обов'язково виважена, не випадкова, непримусова і з прикладної точки зору – справедлива. Вона працює тоді, коли люди з конфліктом інтересів погоджуються з прийняттям рішення на користь спільноти, визнаючи відповідне рішення вмотивованим. За таких умов людина не буде ані у вираші, ані у програвші, вона просто переформулює власне ставлення до своїх і суспільних інтересів. Бути виваженим не означає відмови від себе, але це свідчить про розміщення себе у контексті інших, і усвідомлення індивідуальної залежності від політики громади.

Визнаючи існування конфлікту у суспільстві однією з умов політики, Б. Барбер наголошує на тому, що "ціла традиція ліберальної думки від Гоббса до Лассуелла підтримує ідею, що політика є розв'язанням конфлікту. Однак парадокс консенсусу лишається: якщо хтось проголошує, що умова одностайності і консенсусу, яких прагне досягти політика шляхом свого мистецтва, існує природно, тоді політика втрачає свою мету і стає непотрібною" [Там само, р. 128]. Вчений зазначає, що формальний консенсус інколи визначається як згода на незгоду, але на його думку, має превалювати більш точна дефініція – згода на шлях незгоди. Підходи, представлені різними варіантами демократії, можуть мати різні форми: придушення, збурення, повага, вирішення

чи трансформація. В межах сильної демократії остання визнається провідною.

Сьома умова політики – відсутність незалежних основ – розуміється вченим як найновіша, проте й як найбільш центральна. За цим критерієм сильна демократія найбільш відрізняється від інших демократичних варіантів. Політика переймається проблемами, які ще не мають істини як мірила. "Ми не голосуємо за найліпшу вакцину від поліомієліту і не проводимо опитувань з приводу бездоганного космічного корабля..., але генетична інженерія...зрощує суттєвий конфлікт серед науковців...Там, де зникає консенсус, виникає політика" [Там само, р. 129].

Надійшла до редколегії 11.06.2014